

AZ EMBERI HALADÁS TÁRSADALMI FELTÉTELEI ÉS AKADÁLYAI

1. Meddig haladhat kultúrában és civilizációban az emberiség? Nem fenyegeti-e dekadencia és visszasüllyedés? Elvontan az emberi haladás civilizáció és kultúra szempontjából szinte korlátlan lehet. Közelebbről nézve korlátokat szab annak magának a földnek fizikai életlehetősége, de ennél sokkal aktuálisabb kérdés a mai modern haladás kérdése az emberi társadalom emelkedési határainak elősegítő és gátló körülményei szempontjából.

A modern társadalom haladása és fejlődése azonban nemcsak kultúr-, hanem gazdasági szempontokkal is összefügg, mert ez a haladás nagyrésztben technikai jellegű és technikai alapokra támaszkodik, melyek a gazdasági szempontokkal, és erőfeltételekkel szoros vonatkozásban vannak. Az emberi haladásnak a széles néprétegek között való elterjedése és megnyilvánulása szempontjából elsősorban ezt technikai tényezők biztosíthatják. Hiszen magának a modern gondolatközlésnek is modern technikai eszközei és módjai vannak, amelyek viszont gazdasági körülményekre támaszkodnak elsősorban, vagy nagyrésztben. A gazdasági tényezők közé kell számítanunk, mint a technikai tényezők előfeltételei közé az anyag- és erőforrások kérdését.

A modern haladás ezenkívül, mint látjuk, egyúttal társadalmi tömegjellegű is, mert nem gondolható el olyformán, mint csupán egy pár bölcs vagy egy vékony gondolkodó rétegnek pusztán szellemi, filozofikus értelemben vett haladása többé, hanem olyanformán, amelyben a legtöbb ember, a nagy tömeg legalább is megtart egy bizonyos átlagos kultúr-színvonalat, azonkívül, hogy a haladás előharcosai következetesen mindig kitermelődnek a társadalomból. A modern

társadalmi haladás tehát, illetőleg a modern társadalom jelenlegi kultúrszínvonalának a fennmaradása, fenntartása és továbbfejlesztése is két dolgot, két tényezőt feltételez: az egyik az, hogy a társadalomnak nagy tömegei megmaradjanak azon a kultúrszín vonalon, amelyen most vannak, vagyis a tudásnak, igényeknek, kultúrélethelehetőségeknek legalább azon a színvonalán éljenek tovább, mint jelenleg és másodszer, hogy ezek között a társadalmi rétegek között mindig akadjon elegendő számban, megfelelő energiájú és tehetségű olyan ember, aki a jelenlegi állapotokat, a kultúrát, a gazdasági és tudományos színvonalat előbbre vinni tudja, akarja és akinek ezek a lehetőségek ebben a társadalomban megfelelő mennyiségben és minőségben megnyílnak. Egyrészt tehát a tömeg kultúrszínvonalának a le nem süllyedése, hanem előbbrehaladása, másrészt pedig elegendő számú és erejű olyan embernek a kitermelődése, létrejövése, illetőleg minden időben való készenléte, a kik a kultúra számára a haladásnak csúcsteljesítményeit, példáit, találmányait, útmutatását tudják megadni. A haladás megakadásának azonban be kell következnie, ha oly anyag- és erőforráshiány áll be, amely a létező és elért tudományos és technikai színvonal *dacára* már megakadályozza a termelésnek, a termelési meggyártási berendezéseknek, eljárásoknak kvalitatív vagy kvantitatív vagy pedig mindkét irányban való továbbfolytatását és csak alacsonyabb igényű termelést enged meg vagy az egyik, vagy a másik, vagy mindkét irányban.

2. Itt meg kell jegyezni, hogy az emberiség sorsára nézve ebben a tekintetben nem az az irányadó, hogy a tudomány mindenkori haladottsága szerint miféle anyag- és erőforrás előállítások lehetségesek *a jövőben*, hanem az, hogy az adott mindenkori időpontban a társadalom szükségleteihez mérten kvantitatív és kvalitatív mit és mennyit tud ebből *az adott időpontban* megvalósítani. Figyelembe kell venni, hogy a múlt *már* nem a miénk és a jövő *még* nem a miénk. Tehát csak a jelen az, amely részünkre mindenkor rendelkezésre áll. Ennélfogva nem az az irányadó az emberiség haladása szempontjából, hogy a jövő micsoda új eljárással, anyagforrásokkal, erőforrásokkal kecsegtet, hanem, hogy a mindenkori korok a maguk jelenében mit tudnak felhasználni. Ha tehát a tudás,

a haladás, a gazdasági alaptényezők és erőforrások tekintetében nincs meg az összeköttetés a jelen és a jövő között, akkor áthidalás többé nem lehetséges anélkül, hogy egy bizonyos visszaesés elő ne álljon.

Hiába ismer a tudomány egy bizonyos időpontban már például atomrombolás útján, vagy más fizikai vagy kémiai eljárások módján, a gyakorlatban meglévő eljárási módoknál sokkal hatásosabb és erősebb erő- és anyagelőállítás módokat, ha ezeket *kellő mennyiségben és minőségben* nem tudja a mindenkori jelennek számító időszakban akként rendelkezésére bocsátani az emberi társadalomnak, hogy velük pótolja az anyag- és erőforrások egyébként való elégtelenségét. Ebben az esetben tehát a dekadencia *már* beállott és *még* nincs elhárítva a társadalomra nézve. A dekadencia *határpontja* tehát az az állapot, amikor *a technikai* vonatkozásokkal bíró tudományos vívmányoknak gyakorlati keresztülvitelére és megvalósítására volna már szükség a társadalom komoly technikai és gazdasági szükségletkielégítésének *tovább-biztosítására*, azonban a megvalósítás *kellő mennyiségben és minőségben* a társadalomnak éppen a mindenkori *kellő mennyiségű és minőségű erőforrás- és anyagiánya* miatt nem történhetik meg, vagy nem történhetik meg többé.

Így például ma a modern tüzelőanyagok, a szén, de főleg az olaj rablógazdaságának a korát éljük. A benzinkorszak, amelyen a mai technika (repülés) nagyrészt alapul, csak rövidéletű lehet. Ha tehát a benzinkorszak virágzásán belül nem jutottunk el vagy nem jutunk el a *quantitative kellő mértékben érvényesíthető jobb erő- és anyagforráshoz*, a modern társadalomra nézve beállott már a dekadencia.

A technikai dekadenciát azonban a szellemi és természet-tudományos dekadenciának is követnie kell. Mégpedig először magának a modern szellemi színvonal társadalmi elterjedésének a mai viszonyok között a technikai és *quantitativ gondolat-terjesztő, elterjesztő körülményekkel összefüggő* mivoltánál fogva. A mai társadalomnak a mai átlagos szellemi és kultúr-színvonala ugyanis csak úgy tartható fenn, ha megvannak azok a technikai gondolatközlési eszközök és ezeknek anyagi és erőforrásbeli feltételei, amelyek ennek a színvonalnak fenn-

tartását és elterjedését a nagy tömegek között és azok számára biztosítják. Azonban a technikai dekadenciát a szellemi és tudományos dekadenciának követnie kell egyéb társadalmi okok miatt is.

A társadalmi mozgalmak szocialisztikus, kommunisztikus egyenlősítő, az egyéni kiválóságot visszatartó, visszariasztó annak érvényesülési feltételeit megakasztó okok ugyanis lehetlenné teszik, elnyomják türelmetlenségükkel az olyan társadalmi rétegek tovább fennállását, amelyek a szellemi és tudományos haladást hordozhatják. Az egyenlősítő türelmetlenség, mely megakadályozza egy szellemileg arisztokratikus réteg létrejöttét, fennmaradását, kitermelődését; megakadályozza ilyen réteg kialakulásának és fennmaradásának anyagi és jogrendbeli előfeltételeit, biztosítékait és így egyenlősítő türelmetlenségével kiírhatja egyúttal a kultúrának csúcsteljesítőit, vezetőit, útmutatóit. Tehetségtelen és kulturátlan átlagemberek szervezkedésének és élre jutásának érdeke, eszméi, hízelgései és propagandái sohasem pótolhatják a tehetség és jellem előrelátó, többet és jobban látó útmutatásait. Az emberi haladás dinamikus koefficiense ugyanis csak az átlagnál és átlagosnál kiválóbb valami lehet emberben és szellemben egyaránt. Az átlagon alul való minőségek érvényesülése és élrekerülése dekadenciát, visszaesést jelent. De nem jelent haladást csupán az átlagos minőségük élrekerülése és érvényesülése sem, különösen akkor, hogyha ez az átlag nem magas, nem haladó színvonalú. Az átlagnál, az egyenlőnél jobb, különb, tehetségesebb valami és valaki és ilyen valakinek és valakiknek elegendő száma és a gyakorlatban elegendő érvényesülési valószínűsége mellett haladhat csak valamely nemzet, nép vagy társadalom előre. Ezért rejtik már előre is a dekadencia forrását, előhírnöklését magukban az olyan társadalmi irányok és felfogások, amelyek a tehetség, tudás és szakismeretek lekicsinylésével, feltételeik megtagadásával csupán a sikert tartják egyedüli értékmérőnek. De egyúttal a sikert is csak annak a tömegekre durvánható érvényesülési formájában tudják észrevenni. Pedig a modern társadalom haladása és kultúrája nem annyira a forradalmak, a hódítók, a Tamerlánok, Dzsingisz-kánok és Leninek sikerein alapul, hanem sokkal inkább már az

antik szellemi kicsiszolódás, az ipari forradalom és a természet-tudományok haladása és e haladást képviselő és felmutató sok tehetséges ember tudásának és szellemi örökségének a társadalom széles rétegeiben való továbbterjedése el nem vesztése és fennmaradása jelenti és biztosítja azt.

3. Ha valamely társadalmi közösség közéleti pozícióiban kevés a gondolkozó, a társadalmi, az emberi, a nemzeti és a gazdasági problémákat végiggondolni tudó ember, akkor ez okvetlenül szerkezeti, szervezeti és politikai dekadenciához vezet. De hogy ilyen emberek érvényesülhessenek, ahhoz okvetlenül kulturális előfeltételekre és olyan társadalmi szerkezetre, és állapotokra van szükség, mely az ilyen tulajdonságú és a közérdek érvényesítése és útmutatása szempontjából a közepesen felül álló embereket érvényesülni engedi. Ennek a lehetőségnek az ellentétét jelentik az olyan állapotok, amelyeknél minden érvényesülési lehetőség *csak egy bizonyos mozgalom irányán belül* lehetséges és ennek a mozgalomnak az érdekszempontjai elnyomnak minden magasabbrendű közérdekű megfontolást, sőt elnyomják az ezzel ellentétes, vagy teljesen meg nem egyező gondolatoknak propagálását is, különösen annak folytán, hogy épp a modern viszonyok között minden propaganda és a gondolatterjesztésnek minden eszköze és szerkezete egyetlen irány szolgálatába van állítva. Ezzel ellentétben minden más irány, felfogás, gondolatközlés szinte lehetetlenségre, némaságra van kárhóztatva. Pedig a közérdeket kifejezni, hangoztatni és hosszabb generációk sorsára vonatkozólag előre megérezni tudó emberek megfontolásai és útmutatásai csakis gondolatainknak elterjesztése és megértése útján lehetségesek. De csakis az emberi, nemzeti és gazdasági problémákat végiggondolni vagy tehetséges intuícióval áttekinteni tudó emberek alkalmasak mindenkor a fontosabb, a lényegesebb politikai cselekvésre és útmutatásra is. Vagyis ezen a téren is az okozati összefüggéseket végigtanulmányozni, megérteni tudó kellő tehetségű és kellő műveltségű, kellő áttekintésű emberekre van szükség. Hogyha tehát valamely mozgalom az ilyen emberek érvényesülési lehetőségeit irtja, és az élre, a vezetésre csak a mozgalom egyoldalú és szűk látókörnek megfelelő érdekszempontjait mérlegelő embereket helyezi, akkor a társadalmi, politikai, közéleti

dekadenciának okvetlenül be kell következnie, mert egy ilyen társadalomban a «the right man on the right place» elve nemcsak egy viszonylatban, hanem az egész vonalon következetesen kell, hogy zátonyra jusson. Nem lesznek tehát kellő emberek nemcsak a politikában, hanem a közélet más vonalain sem. A tudományban, a szakképzettséget igénylő pályákon és foglalkozásokban, a bíraskodásban, a közigazgatásban, mindenütt a közepesnél kiválóbbak, a szellemi és jellembeli tekintetben arravalóbbak háttérbe szorulása lesz a jelenség. Ilymódon a szellemi színvonalnak egy általános dekadenciája áll elő, aminek következménye előbb-utóbb, de teljesen bizonyosan a technikai minőségbeli hanyatlás is. Először a technikai eszmék részletbeli megvalósítása ütközik egyre több és több nehézségbe, azután maga a technikai eszmetermelés, a természettudományi szolgáltatás, meg úttörés is egyre izoláltabb és egyre légüresebb térben mozgó kell, hogy legyen. Ha most már, ami szinte elkerülhetetlen, egyes társadalmi, népességi, gazdasági vagy politikai válságok szerencsétlenségek, sorscsapások is súlyosbítják még a helyzetet, akkor az emberiségnek, illetőleg egyes népeknek új dekadenciája, színvonaluknak visszasüllyedése igazán nem elképzelhetetlen.

Az új barbarizmus elkövetkezése tehát *szociális* oldalról fenyeget és főleg innen indulhat el a kultúra elferdülésén, egyoldalúvá válásán keresztül, ha azoknak képviselőit az úttörőket, a tanultabbakat, a jobbakat, valamilyen társadalmi rendszer vagy tömegmozgalom a háttérbe szorítja. Új izlamok pusztíthatnak el ennek következtében minden velük nem egyező szellemi vívmányt és terméket, bármily beesések is azok az emberiségre nézve.

Balás Károly.